

Ethische codes voor psychologen
Derde editie

Karel Soudijn

UITGEVERIJ NIEUWEZIJD'S

Woord vooraf bij de derde editie

Hoofdpersoon in dit boek is psycholoog X, iemand die vaak tot de rand gaat en daar nogal eens overheen tuimelt. Psycholoog X is van alle markten thuis: hij oefent talrijke specialistische functies uit en hij werkt in verschillende settings. Binnen de psychologie is deze X een echte 'jobhopper'. Er wordt in dit boek over hem geklaagd, soms ten onrechte. Hij heeft echter wel iets van de spreekwoordelijke 12 ambachten en 13 ongelukken. Iedereen die psychologie in praktijk brengt, kan zichzelf in hem herkennen. De moeilijkheden waarin hij verzeild raakt, lijken soms extreem; in mildere vorm zijn ze helemaal niet zeldzaam. Veel psychologen zullen in hun werk met een aantal ervan te maken krijgen.

In dit boek staan talrijke voorbeelden van beroepsethische problemen. De meeste zijn ontleend aan klachten die werkelijk zijn ingebracht tegen psychologen. Klagers en psychologen zijn hier echter geanonimiseerd. Ook heb ik beschrijvingen van klachten en situaties vereenvoudigd, gestileerd en verdraaid. Dit gebeurde om verschillende redenen. De wijzigingen dragen bij aan anonimisering, maar de veranderingen dienen ook een didactisch doel. In het gewone leven bestaan klachten vaak uit vele grote en kleine ergernissen die elkaar versterken. Klagers leggen soms een heel weefsel op tafel, of ze presenteren een moeilijk te ontwarren kluwen aan verwickelingen. Om uit te leggen wat nu eigenlijk goede en foute handelingen zijn, is het beter om niet alles naar voren te halen. Wie bij officiële instanties een klacht indient, schrijft pagina's vol

om uit te leggen wat er allemaal misging. In dit boek zijn verwickelingen teruggebracht tot enkele zinnen of alinea's.

In sommige voorbeelden gaat het helemaal niet om psycholoog X. Enkele malen staan in dit boek mensen met hun echte naam aangeduid. Dan was de bron een voor iedereen toegankelijke publicatie waarin de genoemde namen vermeld staan. Verder bevat dit boek ook onpersoonlijke voorbeelden, zoals citaten uit binnenlandse of buitenlandse beroepscodes.

Tijdens het schrijven had ik een doel voor ogen: duidelijk maken aan welke normen psychologen moeten voldoen tijdens de uitoefening van hun beroep. Om dit doel te verwezenlijken, komt vooral de beroepscode van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) uitgebreid in beeld. Die code – opgenomen als bijlage en te vinden op www.psynip.nl/beroepscode – bevat gedetailleerde voorschriften, maar is ook invloedrijk omdat het NIP ruim 13.000 leden telt. Beroepscodes van psychologen uit andere landen komen zo nu en dan ter sprake om te laten zien dat thema's soms ook iets anders, of iets specifiek, kunnen worden uitgewerkt.

De beroepscode van het NIP spreekt vaak over de psycholoog in de hij-vorm, want taalkundig is het een mannelijk woord. Om die reden is van psycholoog X in dit boek een man gemaakt, hoewel veel meer vrouwen dan mannen dit vak in praktijk brengen. Ik heb er over gedacht om X regelmatig van sekse te laten veranderen, maar dat leek me een te grote chirurgische ingreep. Hij heeft het al moeilijk genoeg in zijn talrijke functies.

Sinds een aantal jaren ben ik betrokken bij het onderwijs in de beroepsethiek voor studenten psychologie aan de Universiteit van Tilburg. Bachelor-studenten volgen daar werkgroepen waarin zij voorbeelden van klachten bespreken. In 1997-2008 maakte ik deel uit van het College van Toezicht van het NIP. Dit college, samengesteld uit juristen en psychologen, beoordeelt klachten aan de hand van de beroepscode van deze vereniging. Sinds 2010 zit ik in het College van Beroep, waar men bezwaar kan aantekenen tegen

eerder gedane uitspraken in klachtzaken. Voor mij vormt het onderwijs en het werk binnen beide colleges een belangrijke leer-school. Interpretaties van regels en van voorbeelden uit dit boek komen echter geheel voor eigen rekening.

De Ledenraad van het Nederlands Instituut van Psychologen heeft een nieuwe versie van de beroepscode aangenomen die met ingang van 1 maart 2015 van kracht werd. Dit maakte het noodzakelijk om het boek te herzien. Verwijzingen naar de beroepscode zijn geactualiseerd: door het hele boek heen worden artikelen uit de NIP-code aangeduid met hun nieuwe nummers. Ook op andere plaatsen is de tekst meer *up to date* gemaakt. Aan hoofdstuk 3 is een paragraaf over eclecticisme toegevoegd. In hoofdstuk 9 staat een nieuw voorbeeld over een fraudezaak die enkele jaren geleden veel opzien baarde.

De eerste twee edities van dit boek zijn gebruikt in de Tilburgse werkgroepen. Sommige studenten bleken het lastig te vinden om bepaalde begrippen goed uit elkaar te houden (dossier en rapportage; ontvankelijkheid en gegrondheid). In deze derde editie wordt daarom extra aandacht aan die begrippen gegeven.

Karel Soudijn

Inhoud

Lijst van voorbeelden	13
1 Regels in soorten en maten	17
Principes en standaards	23
Bronnen van variatie	28
Amerikaanse preambule	31
Nederlandse preambule	33
Behandeling van klachten bij het NIP	36
Maatregelen	39
Psychologen met een BIG-registratie	40
2 Oefenen met de NIP-code	43
Het eerste onderdeel van de klacht: omhelzen	46
Het tweede onderdeel van de klacht: wandelen	46
Het derde onderdeel van de klacht: huisbezoek met drankgebruik	48
Aanvullende opmerkingen: ‘informed consent’	51
Ontvankelijkheid van de klacht	54
Gegrondeheid van de klacht	55
Verskil met eerder gegeven voorbeeld	57
Contact direct of niet	58

3	Grondslagen van regels	61
	Weerspiegeling van tijd en cultuur	61
	Zelfbescherming van de professie	64
	Marginale toetsing van rapporten	67
	Rem op uitbuiting	69
	Wetenschap en praktijk	72
	Utilisme	78
	Spiegelbeeld van Rawls	82
	Eclecticisme	88
4	Uitwerking van het basisprincipe verantwoordelijkheid	91
	De kwaliteit van het beroepsmatig handelen (NIP-code paragraaf 3.1a)	91
	Continuïteit van het beroepsmatig handelen (NIP-code paragraaf 3.1b)	93
	Voorkómen en beperken van schade (NIP-code paragraaf 3.1c)	97
	Voorkómen van misbruik (NIP-code paragraaf 3.1d)	99
	De psycholoog en zijn werkomgeving (NIP-code paragraaf 3.1e)	102
	Verantwoording (NIP-code paragraaf 3.1f)	106
5	Uitwerking van het basisprincipe integriteit	111
	Betrouwbaarheid (NIP-code paragraaf 3.2a)	111
	Eerlijkheid (NIP-code paragraaf 3.2b)	113
	Rolintegriteit (NIP-code paragraaf 3.2c)	116
	Seksuele relaties	120
6	Uitwerking van het basisprincipe respect	123
	Algemeen (NIP-code paragraaf 3.3a)	123
	Autonomie en zelfbeschikking (NIP-code paragraaf 3.3b)	125
	Vertrouwelijkheid (NIP-code paragraaf 3.3c)	130
	Lastige kwesties	131
	Verschoning	131
	Dossier en werkaantekeningen	133

Gegevensverstrekking (NIP-code paragraaf 3.3d)	134
Supervisie en intervisie	135
Rapportage (NIP-code paragraaf 3.3e)	136
Cliënt en cliëntstelsel	138
Informatie van horen zeggen	141
7 Uitwerking van het basisprincipe deskundigheid	145
Ethische reflectie (NIP-code paragraaf 3.4a)	145
Vakbekwaamheid (NIP-code paragraaf 3.4b)	146
De grenzen van het beroepsmatig handelen (NIP-code paragraaf 3.4c)	148
8 Verdere oefeningen met de NIP-code	153
9 Ethiek bij beoefening van wetenschap	175
Replicatie	181
Britse principes	193
Maastrichtse criteria	196
10 Slotbeschouwing	201
Verschillende accenten	203
Vormgeving	205
Gedragsregels en richtlijnen als aanhangsel	206
Algemene Standaard Testgebruik	208
Breed bereik	209
Referenties	211
Bijlage: Beroepscode voor psychologen 2015 van het Nederlands Instituut van Psychologen	214
Register	249

Lijst van voorbeelden

- 1.1 Dubbelrol en weinig specifieke opdracht 17
- 1.2 Psycholoog met joints 20
- 1.3 Amerikaanse principes en standaards 24
- 1.4 Een Nederlandse combinatie van doelstelling en geboden 26
- 1.5 Duitse regels 27
- 1.6 Pim Fortuyn en prinses Margarita 30
- 1.7 Indeling uitspraken CvT 38

- 2.1 Psycholoog zoekt contact 44
- 2.2 Ruzie in de schaakclub 52
- 2.3 Een lijsttrekkersdebat 56

- 3.1 Het Amsterdamse fobieënproject 62
- 3.2 Sociaal contract met maatschappij 63
- 3.3 Een professorenruzie 65
- 3.4 Open begrippen in NIP-code 67
- 3.5 Vertrouwelijkheid op z'n Amerikaans 70
- 3.6 Handschrift en karakter 73
- 3.7 Enneagram 74
- 3.8 Klinische blik 76
- 3.9 Proefdieren 78
- 3.10 Pistoolschot 80
- 3.11 Suïcide 83
- 3.12 Rampenplannen 85
- 3.13 Volkert van der G. 87

- 4.1 Een nieuwe aanpak 92
- 4.2 Pesten op school 94
- 4.3 Experimentele tics 98
- 4.4 Misbruik van een rapport 100
- 4.5 Hergebruik van een rapport 101
- 4.6 Centrale opslag van dossiers 102
- 4.7 Samenwerking met een psychiater 103
- 4.8 Pratende studenten 106
- 4.9 Late reactie 108
- 4.10 Psycholoog zonder geheugen 109

- 5.1 Cliënt met te zware problematiek 112
- 5.2 Rorschachtest 113
- 5.3 Plagiaat 115
- 5.4 Een driehoeksverhouding 117

- 6.1 Familieomstandigheden 123
- 6.2 Een 16-jarige 128
- 6.3 Verborgen agenda 129
- 6.4 In de trein 136
- 6.5 Onderzoek in opdracht van de rechter 137
- 6.6 Ruzie op een afdeling 139
- 6.7 Tante 141

- 7.1 Ethische discussie 145
- 7.2 Canadese vakbekwaamheid 147
- 7.3 Bedplassen 149
- 7.4 Psycholoog in bonus 150
- 7.5 De tovenaarsleerling 151

- 8.1 De lastige patiënt 153
- 8.2 Arbo-psycholoog 156
- 8.3 Een studiekeuzeadvies 159
- 8.4 Een assessment 163
- 8.5 Weer een driehoeksverhouding 166
- 8.6 Student met dyslexie 170

LIJST VAN VOORBEELDEN

- 9.1 Het bedrog van professor Stapel 176
- 9.2 Een boze Zimbardo 179
- 9.3 Kijken naar shampoo 182
- 9.4 Psycholoog met poepluier 185
- 9.5 Voetstappen in het museum 187
- 9.6 Verbaal conditioneren 189
- 9.7 Intellectueel eigendom 190

- 10.1 Buitenlandse versoepelingen 202
- 10.2 Multicultureel werk 207

I

Regels in soorten en maten

Een beroepscode bevat regels waaraan professionals zich bij de uitoefening van hun praktijk behoren te houden. In dit opzicht is zo'n code te beschouwen als een verzameling spelregels voor het sociale verkeer. Op hun beurt zijn dergelijke regels weer afgeleid van ideeën over wat goed en slecht is. Die ideeën kunnen we aanduiden als *ethiek*. In de praktijk worden de begrippen 'beroepscode' en 'beroepsethiek' door elkaar gebruikt, want de regels specificeren handelingen die men als goed of fout kwalificeert.

Psychologen gebruiken een ethische code om hun werkwijze nader te structureren; regels geven houvast. Voor degenen die met psychologen te maken krijgen, kan zo'n code in verschillende opzichten bruikbaar zijn. De regels maken op bepaalde punten duidelijk wat men mag verwachten. Een ethische code biedt echter ook mogelijkheden om klachten over het werk van psychologen te formuleren.

Verderop in dit boek zullen voorbeelden worden besproken van klachten die men op basis van een concrete beroepscode gegrond of ongegrond kan verklaren. In de eerste twee voorbeelden komt de kwestie van 'goed' of 'fout' in meer algemene zin aan de orde.

Voorbeeld 1.1: Dubbelrol en weinig specifieke opdracht

Enkele jaren geleden gaven de media in Nederland veel aandacht aan de zaak van een vermoord kind. Een elfjarige jongen zou getuige van deze moord zijn geweest en daarom werd hij door de politie enkele malen verhoord. Tijdens deze ver-

horen kreeg de politie het idee dat hij misschien actief bij het misdrijf was betrokken. Later bleek dit overigens niet het geval te zijn geweest.

Psycholoog X is door de politie ingeschakeld om bij de verhoren een rol te spelen. Met toestemming van de ouders trad hij op als vertrouwenspersoon van de jongen. Als zodanig was hij ook aanwezig bij de verhoren. De politie sprak met hem af dat hij de grenzen zou bewaken. Hij mocht ingrijpen als men tijdens een verhoor te ver zou gaan. Bovendien besprak de politie met hem wat voor soort ondervraging nog aanvaardbaar zou zijn. Van de psycholoog wilde de politie vernemen hoe hard men mocht optreden, zonder de jongen emotioneel te zwaar te belasten.

In dit voorbeeld is de informatie over psycholoog X ontleend aan berichten in de media. De gegevens kunnen hierdoor gekleurd en vertekend zijn. Wie een oordeel over de aanvaardbaarheid van het doen en laten van deze psycholoog wil vellen, zal meer nauwkeurige informatie moeten verkrijgen over diens werkwijze. Die informatie wordt bij de bespreking van voorbeeld 1.1 niet verder verstrekt. Ik beperk me tot enkele *vragen* die in beroepsethische zin belangrijk zijn voor een oordeel over psycholoog X.

Een eerste vraag betreft de combinatie van rollen die de psycholoog uit het voorbeeld lijkt te spelen. In hoeverre mag een vertrouwenspersoon informant zijn van een instantie (hier: de politie) die feiten tracht te achterhalen? Als we het begrip vertrouwenspersoon letterlijk nemen, dan moet psycholoog X alles wat hij van de jongen te weten komt beschouwen als vertrouwelijke informatie. Hoe is die rol te verenigen met de opdracht om met de politie te praten over de wijze waarop de jongen kan worden verhoord? Kan een psycholoog iets over grenzen vertellen zonder te laten doorschemeren wat hij in vertrouwen te weten is gekomen?

Deze kwestie is ook van een andere kant te benaderen, bijvoorbeeld met de volgende vraag. In hoeverre kan een adviseur van de politie nog vertrouwelijk omgaan met informatie die hij van ie-

mand krijgt die wordt verhoord?

Misschien bespreekt de psycholoog regelmatig met dit kind wat hij de politie wil adviseren. Als de jongen instemt met het doorgeven van bepaalde informatie, dan is geen sprake van doorbreking van vertrouwelijkheid. Kan een elfjarige echter de consequenties overzien van datgene waarvoor hij toestemming geeft? Moet die toestemming niet telkens aan de ouders gevraagd worden? Maar dan speelt opnieuw het probleem van vertrouwelijkheid, want mogen ouders zomaar weten wat het kind in vertrouwen aan de psycholoog meedeelt?

Een andere vraag betreft de ruim geformuleerde opdracht. Is eigenlijk wel duidelijk wat een psycholoog moet doen die geacht wordt om steun te geven aan zowel de politie als aan een verdachte? Een te ruime of vage opdracht brengt het risico met zich mee dat de opdrachtgever iets heel anders verwacht dan wat de psycholoog kan leveren. Achteraf krijgt de psycholoog dan misschien te horen dat hij helemaal verkeerd of ondeskundig bezig was. De kans op misverstanden wordt geringer indien de psycholoog slechts de opdracht aanvaardt om een onderzoek met een concrete vraagstelling uit te voeren bij een verdachte. Alle betrokkenen (ook de verdachte) kunnen dan gemakkelijker begrijpen wat precies de bedoeling is.

De hier genoemde vragen halen enkele kwesties naar voren, die in een beroepscode nader uitgewerkt kunnen worden. (1) Sommige rollen zijn zo slecht met elkaar te verenigen dat ze niet door dezelfde persoon in dezelfde situatie moeten worden uitgevoerd. (2) Een vertrouwensrelatie impliceert een sterke beperking op datgene wat aan anderen mag worden meegedeeld. (3) Vertrouwelijkheid kan worden opgeheven als de persoon om wie het gaat zelf toestemming geeft om iets aan anderen mee te delen, maar dan moet die persoon wel goed kunnen overzien wat deze toestemming inhoudt. (4) Tenslotte is het belangrijk voor psychologen om slechts opdrachten te aanvaarden die voldoende specifiek zijn. Te ruim geformuleerde opdrachten leiden gemakkelijk tot misverstanden.

Voorbeeld 1.2: Psycholoog met joints

Een student klinische psychologie, ingeschreven aan een Nederlandse universiteit, loopt stage in een buitenlandse kliniek voor minderjarige patiënten. Een van de patiënten vertelt aan deze student dat psycholoog X tijdens een groepsessie joints uitdeelde. Die psycholoog eiste van zijn patiënten dat zij dit geheim zouden houden. Volgens de student handelde psycholoog X verkeerd, maar tegelijk voelt de student zich klemgezet: wat moet je nu doen als je zoiets te horen krijgt van een patiënt?

De gestelde vraag haalt diverse problemen naar voren. De student kan psycholoog X in deze kliniek aanspreken op diens gedrag, maar dit houdt een vorm van verraad in, want X weet dan onmiddellijk dat ten minste een van zijn patiënten de geheimhouding schond. Zwijgen betekent echter dat psycholoog X de door de student afgekeurde handelwijze mogelijk herhaalt. Is dit in het belang van de patiënten?

Met ‘klokkenluiders’ – degenen die misstanden aan de kaak stellen – loopt het vaak slecht af. Ze komen gemakkelijk klem te zitten, omdat ze beschouwd worden als lastige figuren die de interne verhoudingen verstoren. Is het dan toch maar niet beter om te zwijgen over wat de patiënt vertelde? Onze student mag verwachten dat zijn stage moeilijker zal verlopen indien hij een van de psychologen in deze kliniek aanklaagt. In hoeverre moet die student zijn eigenbelang ondergeschikt maken aan een meer algemeen belang?

Er spelen ook andere problemen. De student loopt stage in een *buitenlandse* kliniek: is hij wel goed op de hoogte van de in dat land geldende wettelijke bepalingen met betrekking tot verstrekking en gebruik van softdrugs? Heeft psycholoog X de aldaar geldende wet overtreden, of handelde hij binnen de hem toegestane ruimte? De beslissing over wat de student nu moet doen, kan mede worden bepaald door de vraag in hoeverre er sprake is van wetsovertreding. Daarbij is het trouwens ook belangrijk om te we-

ten hoe in dat land de wettelijke regels geformuleerd zijn met betrekking tot omgang met minderjarigen. Moeten de ouders niet op de hoogte zijn van wat er gebeurt? Hoe is dat hier geregeld?

Psychologen behoren zich aan de wetten van het land te houden, maar ze zijn ook onderworpen aan andere regels die hun speelruimte verder kunnen inperken. Wanneer de psycholoog uit het voorbeeld lid is van een landelijke beroepsvereniging, dan behoort hij zich te houden aan de ethische code die deze organisatie aan haar leden oplegt. Moet de student niet eerst nagaan aan welke specifieke beroepscode de psycholoog is gebonden? Enkele beperkingen die beroepscodes aan psychologen opleggen, zijn te illustreren met de volgende overwegingen.

In veel landen bevatten ethische codes voor psychologen regels die er op neerkomen dat hulpverlening aan patiënten of cliënten op een deskundige wijze moet plaatsvinden. Naast de vraag of verstrekking van softdrugs aan minderjarige patiënten wettelijk is toegestaan, komt dan een andere kwestie naar voren: maakte verstrekking van cannabis deel uit van een weloverwogen behandelplan, of was het slechts een persoonlijk gebaar van de psycholoog?

In het gegeven voorbeeld lijkt het verzoek om geheimhouding aan patiënten moeilijk te rijmen met een vooraf opgesteld behandelplan. Kenmerkend voor zo'n plan is namelijk dat men het aan anderen – bijvoorbeeld collega's van de psycholoog – kan voorleggen om het op zijn merites te beoordelen. Bovendien schrijven ethische codes meestal voor dat behandelplannen pas mogen worden uitgevoerd als de betrokkenen hierover goed zijn ingelicht. Er moet ook duidelijk worden gevraagd of ze met het plan instemmen.

In beroepscodes voor psychologen staat vaak dat de grenzen van het vak in acht moeten worden genomen. Verstrekking van softdrugs valt buiten die grenzen. Voor zover het in therapeutische zin al is toegestaan, behoort het tot het domein van het geneeskundig handelen en kunnen we het vergelijken met toediening van medicijnen. Psychologen zijn daartoe niet opgeleid.

En als psycholoog X die joints nu alleen maar ronddeelde om

eens een keer *aardig* voor de patiënten te zijn? Beroepscodes uit verschillende landen benadrukken dat psychologen geen misverstanden moeten laten bestaan over hun optreden. Rolverwarring behoort te worden voorkomen. Hieruit volgt uiteraard geen verbod op een vriendelijke bejegening, maar sommige rollen zijn nu eenmaal onverenigbaar, zoals we al zagen in voorbeeld 1.1. Wie als professioneel hulpverlener patiënten of cliënten behandelt, behoort zich daartoe te beperken. Die eis kan men trouwens ook direct afleiden uit regels over deskundigheid.

Bovenstaande overwegingen kunnen door de student uit voorbeeld 1.2 worden gebruikt om te benadrukken waarom een psycholoog verkeerd handelt door joints aan patiënten te verstrekken en daarbij ook nog eens geheimhouding te eisen. Hiermee is echter nog geen antwoord gegeven op de vraag wat die student moet doen nadat hij het verhaal van de patiënt hoorde. De eerder genoemde belangentegenstellingen bestaan nog steeds. Bovendien weet de student ook niet, of de patiënt de waarheid sprak. De vraag of er inderdaad foutief is gehandeld door psycholoog X, valt pas te beantwoorden nadat er meer duidelijkheid is gekomen over 'de feiten'. Misschien vertelt hij hierover een heel ander verhaal dan deze patiënt.

De student die stage loopt, zou nu binnen de kliniek het probleem in meer algemene zin aan de orde kunnen stellen. Bijvoorbeeld door in een gesprek met zijn directe begeleiders op te merken dat een patiënt hem iets meedeelde dat moeilijk in overeenstemming lijkt te brengen met adequate hulpverlening. Zonder zelf meteen de psycholoog aan te klagen, kan aan die begeleiders worden gevraagd hoe je als student in deze kliniek met dergelijke informatie om moet gaan. Ook zou de student aan de patiënt duidelijk kunnen maken dat deze het recht heeft om klachten in te dienen bij de bevoegde instanties. Waarschijnlijk heeft de kliniek een eigen klachtencommissie. Wanneer daar een klacht wordt gedeponeerd, zal zo'n commissie trachten om zowel bij de klager als bij de aangeklaagde psycholoog meer duidelijkheid over de feiten

te krijgen. Een klacht bij een beroepsvereniging wordt op vergelijkbare wijze behandeld. Hierover komen we verderop in dit boek nog te spreken.

De onzekerheden waarmee de student uit voorbeeld 1.2 te maken krijgt, zijn hiermee niet verdwenen. Het is duidelijk dat de student belangenconflicten kan onderkennen. Op basis van het verhaal van de patiënt lijkt te kunnen worden geconcludeerd dat psycholoog X fout handelde. Toch geldt hier enig voorbehoud. Ten eerste is meer informatie nodig over wettelijke bepalingen en de specifieke beroepscode waaraan deze psycholoog zich heeft te houden. Ten tweede kan niet zonder meer worden afgegaan op informatie van een van de betrokkenen: de feiten kunnen er anders uitzien zodra er ook informatie van anderen beschikbaar komt. Toetsing van iemands gedrag aan een wet of aan een beroepscode vereist in elk geval meer helderheid over die feiten.

Principes en standaards

Regels uit ethische codes variëren in de mate van concreetheid waarin ze goede of foute handelingen specificeren. Soms is dit al heel mooi te zien aan de wijze waarop een beroepscode is ingedeeld. De code van de American Psychological Association (APA) maakt bijvoorbeeld een scherp onderscheid tussen algemene principes en ethische standaards (APA, 2010). Algemene principes worden gepresenteerd als ‘na te streven doelen om psychologen naar de hoogste idealen van de psychologie te leiden’. Ethische standaards specificeren ‘af te dwingen gedragsregels’. Dit onderscheid is belangrijk, want het is vaak lastig om vast te stellen of iemand zich echt inzet voor het verwezenlijken van idealen, terwijl het veel gemakkelijker is om te bepalen of men zich aan meer concrete gedragsregels hield.

De algemene regels uit de APA-code geven wel richting aan iemands activiteiten, maar meestal is pas op lange termijn te zien in hoeverre doelstellingen ook echt worden gerealiseerd. Ethische